

13. Babai D. International Monetary Fund. In J. Krieger (ed). The Oxford Companion to Politics of the World. Oxford: Oxford University Press, 1993. – 84 p.

14. Leftimich A. Governance, the state and the politics of development. Development and change, 25, 2, 1994. – P. 27–38.

Надійшло до редколегії 7.04.2010.

УДК 336.742

Ж. М. Довгань, С. Я. Пруський

Тернопільський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

У статті досліджуються актуальні питання капіталізації банківської системи України. Проаналізовано структуру власного капіталу вітчизняних банків. Розглянуто проблеми недостатньої капіталізації українських банків та запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: банківський капітал, власний капітал, капіталізація банків, статутний капітал банків, активи банків, зобов'язання банків.

В статье исследуются актуальные вопросы капитализации банковской системы Украины. Проанализирована структура собственного капитала отечественных банков. Рассмотрены проблемы недостаточной капитализации украинских банков и предложены пути их решения.

Ключевые слова: банковский капитал, собственный капитал, капитализация банков, уставной капитал банков, активы банков, обязательства банков.

The article examines issues of capitalization of the banking system of Ukraine. Examination of equity of domestic banks. The problems of insufficient capitalization of Ukrainian banks and proposed solutions.

Key words: Bank capital, equity capitalization of banks, the share capital, assets of banks, liabilities of banks.

Актуальність теми. Важливим напрямом управління діяльністю комерційних банків є оцінка достатності і відповідності власного капіталу темпам розвитку активів банку і нормативним вимогам регулюючих органів з метою мінімізації банківських ризиків. Адаптивність роботи банку і його стійкість значною мірою залежать від розмірів його капіталу. Підтримання необхідної величини власного капіталу банків є одним із основних завдань не лише їх менеджерів, але й державних органів, які контролюють роботу банківської системи в цілому. Тому одним із першочергових завдань для вітчизняної банківської системи є необхідність зростання рівня концентрації банківського капіталу шляхом залучення комерційними банками додаткового акціонерного капіталу, капіталізації їх прибутку, банкрутства неплатоспроможних банків, злиття або приєднання комерційних банків, утворення банківських холдингів.

Реалізація зазначених положень значною мірою залежить від розуміння сутності капіталізації банків. Капіталізація є одним із ключових індикаторів розвитку банківської системи.

Незважаючи на всю складність проблеми капіталізації, вітчизняні вчені–економісти і практики пропонують способи її покращання. Зокрема проблеми забезпечення банківського сектора достатнім капіталом розглядаються у вітчизняних працях А. Вожжова, О. Дзюблюка, О. Кириченка, А. Мороза, Л. Примостки та ін. Серед російських вчених варто виділити праці В. І. Колесникова, О. І. Лавру-

шина, Г. С. Панової, Є. Б. Ширінської, В. М. Уоскіна та інших. Належне місце в розробленні цієї проблеми займають праці західних вчених: Мак Нотон Діани, Ж. Матука, Ф. Мишкіна, Роланд Еллера, П. Роуза, Д. Сінкі, Тімоті У.Коха та ін.

Постановка завдання. Разом з тим існує низка невирішених завдань саме щодо збільшення капіталізації банківських установ. У зв'язку з цим цілями даної статті є виявлення проблем капіталізації вітчизняних банків і дослідження шляхів її збільшення, що дасть змогу мінімізувати наслідки фінансової кризи і забезпечить стабільний розвиток вітчизняного банківського сектора.

Результати. Для розуміння процесів, які очікуються у сфері капіталізації вітчизняних банків, найважливіше спочатку проаналізувати зрушення в розвитку банківського бізнесу загалом, які є істотними.

Якщо розглядати динаміку в номінальному вираженні, то щорічний приріст основних показників розвитку вітчизняного банківського сектора (капітал, активи і кредити) становить 50-60%, а за окремими напрямками і вище. При цьому в 2008 році за багатьма показниками темпи приросту були вищі, ніж у середньому за минулі 5 років. Так протягом 2008 р. відносна величина активів банків зросла на 67,4 %, власного капіталу – на 72,4, кредитів – на 63,2%. Однак в 2009 р. спостерігається зменшення вищезазначених показників у зв'язку з фінансовою кризою. Так за результатами 2009 р. зобов'язання зменшились на 5% до 765 млрд.грн., власний капітал зменшився на 3% з 119 до 115 млрд грн. Однак статутний капітал банків зріс з 82,5 до 119 млрд грн або на 44% [6]

Аналізуючи формування власного капіталу комерційних банків необхідно розглянути його структуру (табл. 1.1, рис. 1.1, 1.2).

З наведених даних можна зробити висновок, що особливістю банків України є висока питома вага статутного капіталу у структурі власного капіталу, частка якого станом на 1.01.2010 р. становила 103,5%.

Як свідчать дані рис.1.1, в останні роки найбільш важливим джерелом зростання власного капіталу є прибуток і фонди банку, які формуються з прибутку. На частку цих джерел у 2008 р. припало в середньому 25% збільшення капіталу, у 2009 р. – на резерви припадало 13,6%, а у зв'язку з тим, що банки мали в 2009 р. від'ємний фінансовий результат, тому прибуток був від'ємний у структурі власного капіталу вітчизняних банків.

Таблиця 1.1

Динаміка показників, що характеризують структуру власного капіталу українських банків (на основі [7])

Показник	01.01. 2005	01.01. 2006	01.01. 2007	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010
Власний капітал банків, всього млн грн.	18421	25451	42566	69578	119263	115175
Чисті активи, млн грн	134347,9	213878,0	340179	599396	926086	880302
Власний капітал банків, % до активів	13,7	11,9	12,5	11,6	12,9	13,1
Статутний капітал банків	12022,7	16650,7	26266	42873	82454	119189
% до власного капіталу	65,3	65,4	61,7	61,4	69,1	103,5
Резерви банків, млн грн.	3875,4	5505,6	5602	5821	10696	15663
% до власного капіталу	21,0	21,6	13	8,3	8,9	13,6
Прибуток банків, млн грн..	2523,3	3294,6	4144	6669	8860	-3845
% до власного капіталу	13,7	12,9	9,7	9,5	7,4	-22,2

Це найдешевші шляхи зростання капіталізації банків, і головні передумови зростання прибутку лежать у сфері діяльності менеджменту і власників банку, перш за все, по лінії покращення управління і контролю, розробки нових банківських продуктів, автоматизації і впровадження сучасних банківських технологій.

Таким чином, слід зазначити, що в частині капіталізації вітчизняної банківської системи в умовах фінансової кризи сьогодні відбувається зворотний процес, тобто фактично її декапіталізація.

За підсумками 2009 р. активи банків скоротилися на 45,8 млрд грн., збиток перевищив 38,4 млрд грн. За цих умов одним із головних джерел підтримки необхідного рівня регулятивного капіталу банків стала саме капіталізація.

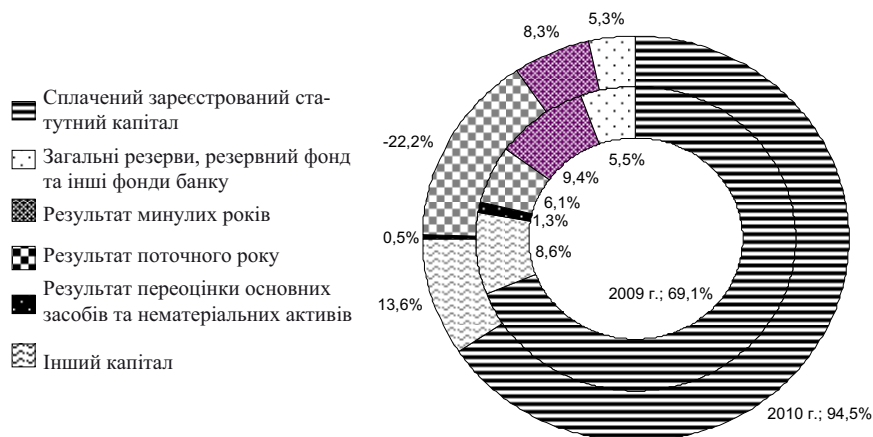

Рис. 1.1. Структура власного капіталу банків України станом на 1.01.2010 р., % [3]

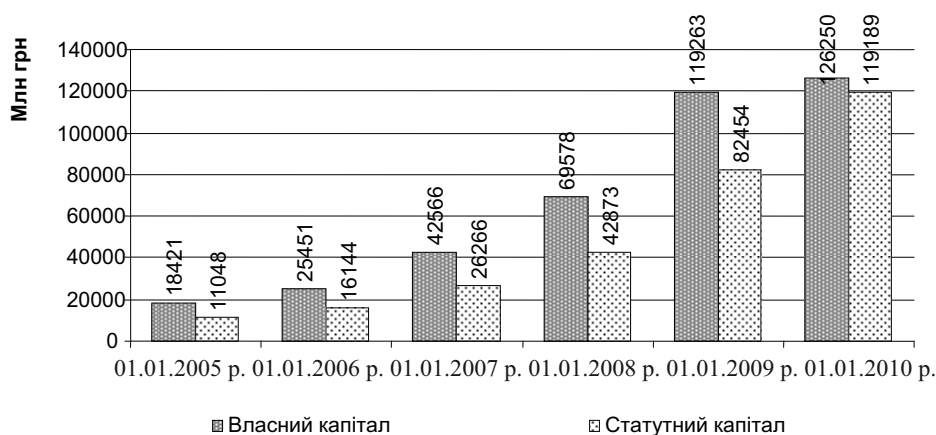

Рис. 1.2. Динаміка власного і статутного капіталу банків України станом на 1.01.2010 р. [3]

Також відкритим залишається питання пролонгації зобов'язань українських банків за зовнішніми позиками, строк за якими настає на наступний рік. За цих умов банки зі значними обсягами зовнішніх позик повинні своєчасно узгодити із акціонерами шляхи можливої підтримки, у тому числі додаткової капіталізації для залучення довгострокових ресурсів на умовах субординованого боргу.

Визначальними факторами, які впливатимуть на потребу банків у власному капіталі протягом найближчого часу будуть майбутні збитки за кредитами, а також необхідність забезпечення банками виконання вимог НБУ щодо адекватності регулятивного капіталу. У випадку якщо ситуація в економіці не матиме тенденцій до погіршення, потреба в регулятивному капіталі може становити близько 30 млрд грн.

Найбільшу потребу в докапіталізації будуть мати банки, які протягом останніх років активно розвивали кредитування в іноземній валюті, а також банки, які

мають значну концентрацію вкладень в галузях, що переживають значний спад – в будівництві та машинобудуванні. Потреба в капіталі також може виникнути в банків, які розвивали ризикові види кредитування фізичних осіб, а саме споживче кредитування, іпотечне та автокредитування населення з мінімальним початковим внеском.

Таким чином, збільшення капіталізації вітчизняних банків є важливим кроком до зростання довіри вкладників до банківської системи, а це дасть змогу призупинити відтік депозитів із банків.

До того ж нинішній рівень капіталізації банківської системи України є недостатнім для забезпечення стабільного функціонування і розвитку банків, а також належного покриття ризиків банківської діяльності, що істотно обмежує можливості банків розширювати асортимент своїх продуктів і послуг для підприємств і населення, спричиняючи невинновано високу вартість ведення банківського бізнесу. Нестійкий характер розвитку економіки, що пов'язаний із високим ризиком втрати банківських доходів, а також інфляція, котра, збільшуючи номінальну вартість активів і пасивів банку, водночас зменшує реальну вартість його капіталу, об'єктивно зумовлюють потребу реалізації заходів із збільшення рівня капіталізації.

Окремо треба виділити проблему оцінки реальної капіталізації банківської системи. Із 182 діючих на сьогодні банків 100 є закриті акціонерні товариства, а 76 відкриті [6]. Однак навіть у відкритих акціонерних товариствах склад акціонерів є непрозорим, а дрібні інвестори не мають можливості придбати навіть незначну частину акцій банку. Крім того, відсутність банківських акцій на фондовому ринку робить практично неможливим визначення їх ринкової вартості, а відтак реальної (тобто ринкової) вартості власного капіталу банку.

Говорячи про рівень капіталізації, слід зазначити, що вітчизняна банківська система не має значних внутрішніх джерел її підвищення. Адже за останні два роки, зростання активів банківської системи не супроводжувалося адекватним зростанням прибутку банків, незважаючи на високі процентні ставки за кредитами. Швидше за все, навпаки, загальний показник рентабельності активів знизився протягом 2008 року із 1,5 до 1,3%, а станом на 1.01.2010 р. у зв'язку з фінансовою кризою мав від'ємне значення (–32,52%) [7], що свідчить про недостатній прибуток для суттєвого нарощення капіталу. Зовнішні джерела капіталізації практично недоступні, тому що залучення нових акціонерів практично неможливо у зв'язку з небезпекою втрати контролю над банком з боку сьогоднішніх власників, а продаж додаткового випуску банківських акцій на фондових біржах для перетворення банків у відкриті акціонерні товариства проблематичний у зв'язку з практикою хронічної невивплати дивідендів у грошовій формі. Як альтернативне джерело поповнення власного капіталу вітчизняні банки почали залучати кошти на зовнішніх ринках запозичень у вигляді єврооблігацій та синдікованих кредитів.

Таким чином, вітчизняні банки повинні основну увагу приділяти проблемі підвищення капіталізації. У зв'язку з цим пропонуємо такі основні напрями вирішення цієї проблеми в умовах фінансової кризи.

Перш за все необхідна консолідація вітчизняного банківського сектора. Для реалізації встановленої мети необхідно здійснити реструктуризацію і санацію банківської системи. З метою ліквідації неплатоспроможних банків НБУ має активно застосувати до них процедуру банкрутства.

По-друге, необхідно скоротити чисельність неефективних недокапіталізованих банків. Для цього слід стимулювати злиття і поглинання банків.

В умовах фінансової кризи важливою часткою загальної державної політики порятунку банківської системи в цілому є рекапіталізація. Тобто, держава може через механізми рекапіталізації нарощувати капітал банків і підвищувати його якість.

Окрім цього для зменшення негативних наслідків фінансової кризи, необхідно коригувати регулятивні вимоги до банківської діяльності. Для цього слід встановити

більш високі вимоги до достатності капіталу банків на рівні 12-15%, а також посилювати нагляд за управлінням ризиками, включаючи кредитний ризик і ризик ліквідності.

Наступний напрям підвищення капіталізації вітчизняних банків – це реалізація ефективної системи управління капіталом, що передбачає розробку стратегії зростання власного капіталу в швидкоплинних умовах ведення бізнесу. Для нарощування власного капіталу за рахунок внутрішніх джерел банки мають максимізувати прибуток за рахунок підвищення рентабельності свого бізнесу. Із зовнішніх джерел пріоритет має надаватися субординованим інструментам.

Потрібно відзначити, що оптимальна дивідендна політика і управління ризиками є також важливими напрямками підвищення рівня капіталізації банківської системи.

Збільшення капіталізації банківського сектора можливе також через збільшення кількості IPO вітчизняних банків. Для цього необхідно здійснювати низку заходів щодо покращання законодавчих умов залучення капіталу у вітчизняний банківський сектор шляхом публічного розміщення акцій.

Варто також продовжити розвиток конвергенції вітчизняних і міжнародних стандартів достатності капіталу банку в організаційному, методологічному та інформаційно-технологічному напрямках. Тобто слід підвищити в організаційному аспекті якість корпоративного управління банків, успішно впроваджувати методологію Базеля II, яка дозволить забезпечити новий розрахунок достатності капіталу банку, створити в банках нові комплексні інформаційно-технологічні системи управління ризиками банківської діяльності.

На наш погляд, необхідно також підвищити прозорість банківського капіталу і результати діяльності банків. Тобто інформація про власників банків, а також про результати їхньої діяльності має бути загальнодоступною.

Висновки. У банківській практиці можна використати такі основні методи поповнення власного капіталу комерційних банків: залучення інвесторів в акціонерний капітал банків із інших секторів вітчизняної економіки; капіталізація прибутку, в тому числі з використанням податкових пільг; злиття і приєднання банків; залучення в банківський сектор зарубіжних інвестицій.

Разом з тим для усунення проблеми недокапіталізованості в банківському секторі України одних тільки заходів з боку наглядового органу недостатньо, на це мають бути спрямовано зусилля менеджменту кожного комерційного банку. При цьому робота має бути спрямована на мобілізацію власного капіталу з усіх доступних джерел.

Таким чином, вищезапропоновані заходи підвищення капіталізації дадуть змогу в умовах фінансової кризи зберегти вітчизняну банківську систему, підвищити її фінансову стійкість і спроможність долати надалі кризові явища.

Бібліографічні посилання і примітки

1. Бюлетень Національного Банку України. – 2010. – № 3. – С. 47–177.
2. Діба М.І. Капіталізація банківської системи як чинник підвищення надійності економіки України / М. І. Діба // Фінанси України. – 2008. – № 6. – С. 77–85.
3. Динаміка фінансового стану банків України на 1 січня 2010 року // Вісник НБУ. – 2010. – № 2. – С. 35–37.
4. Довгань Ж. М. Капіталізація банківської системи України / Ж.М. Довгань // Вісник НБУ, 2008. – № 11. – С. 35–43.
5. Міщенко В. Проблеми капіталізації та консолідації банківської системи України / В. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 10. – С. 2–7.
6. Підсумки діяльності банків України на 01.01.2010 рік (за даними щоденного балансу) // [www. bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua)
7. Структура активів, капіталу і зобов'язань банків України станом на 01.01.2010 р. // Вісник НБУ. – 2010. – № 3. – С. 116–125.

Надійшло до редколегії 14.01.2010.